

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 11.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.11.74>

УДК 657:338.43.02

О. А. Подолянчук,

к. е. н., доцент, завідувачка кафедри обліку і оподаткування,

Вінницький національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0234-8943>

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПІДХОДИ ДО ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА ЗВІТНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

O. Podolianchuk,

PhD in Economics, Associate Professor,

Head of the Department of Accounting and Taxation,

Vinnitsia National Agrarian University, Vinnitsia

TRENDS AND APPROACHES TO ACCOUNTING, TAXATION AND REPORTING OF FARMS IN MODERN BUSINESS CONDITIONS

Стаття присвячена дослідженню систем обліку, оподаткування та звітності суб'єктів фермерства різних типів в сучасних ризикових умовах ведення бізнесу. Відзначено про особливості організаційно-правових форм їх створення, а також важливість в аграрному секторі економіки країни. Представлено динаміку кількості суб'єктів господарювання в сільському господарстві, в т.ч. фермерських господарств за 2020-2024 роки.

Досліджено законодавчі документи, в яких визначено різні напрями у класифікації фермерських господарств. Розкрито фактори впливу на підходи до організації обліку у фермерських господарствах. Проаналізовано особливості форм ведення обліку у фермерів юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Відзначено про вплив системи оподаткування на облікові процедури у фермерських господарствах. Розкрито порядок оподаткування діяльності фермерських господарств різних типів. Представлено законодавчо визначені реєстри обліку, які можуть використовувати фермерські господарства за різних форм ведення обліку. Охарактеризовано порядок формування фінансової, податкової та статистичної звітності. Враховуючи неоднорідний характер нормативно-правового забезпечення організації обліку, оподаткування та формування звітності у фермерських господарствах, розкрито підходи щодо напрямів їх удосконалення.

The article is devoted to the study of the accounting, taxation and reporting system of various types of business entities in modern risky business conditions. The peculiarities of the organizational and legal forms of their creation are noted, as well as their importance in the agricultural sector of the country's economy. The dynamics of the number of business entities in agriculture, including farms for 2020-2024, are presented. It is determined that a farm acts as an individual or family ownership, within which the owner is fully responsible for the organization and results of activities. Legislative documents were studied, which define different directions in the classification of farms: by types; by categories (sizes); by taxation system; by forms of accounting; by areas of reporting. It is noted that for effective management of the activities of any farm and ensuring the prompt adoption of management decisions, high-quality accounting and analytical support, which is formed in the accounting system, is of key importance. The factors influencing approaches to the organization of accounting in farms are revealed. The features of the forms of accounting for farmers, legal entities and individual entrepreneurs are analyzed. The influence of the taxation system on accounting procedures in

farms is noted. The procedure for taxation of the activities of farms of various types is disclosed. The legislatively defined accounting registers that can be used by farms under various forms of accounting are presented. The procedure for forming financial, tax and statistical reporting is characterized. Taking into account the heterogeneous nature of the regulatory and legal support for the organization of accounting, taxation and reporting in farms, approaches to the areas of their improvement are disclosed. It was noted that further development of the system of accounting, taxation and reporting of farms should be aimed at harmonizing the provisions of regulatory documents, simplifying procedures for small forms of business, and expanding the possibilities of using digital technologies in the process of processing accounting data and generating reports. This will improve the quality of reporting forms, strengthen trust in the results of farm operations, and ensure compliance with sustainable development trends.

Ключові слова: фермерське господарство, облік, оподаткування, звітність, ризики надзвичайних ситуацій.

Keywords: farming, accounting, taxation, reporting, emergency risks.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи прикладними завданнями. Розвиток аграрного сектору України значною мірою залежить від ефективного функціонування тих суб'єктів господарювання, які виступають виробниками сільськогосподарської продукції. Важливе місце у сільськогосподарському товаровиробництві займають фермерські господарства, які формуючи продовольчу безпеку держави та забезпечуючи зайнятість населення у сільській місцевості. Сучасні умови господарювання, що характеризуються високою конкуренцією, змінами податкового законодавства, нестабільністю ринкової кон'юнктури, а також ризиками надзвичайних ситуацій, вимагають від фермерів побудови ефективної системи бухгалтерського обліку як інструменту управління фінансово-господарською діяльністю.

Особливістю фермерських господарств є різноманітність організаційно-правових форм їх створення. Вони можуть функціонувати як юридичні особи – господарські організації з самостійним балансом, або як фізичні особи-підприємці, що ведуть діяльність на власний ризик та відповідальність. Така різниця зумовлює специфіку організації обліку та звітності: від підходів до ведення первинної документації, систематизації облікових даних і формування фінансової звітності до вибору програмного забезпечення та способів взаємодії з контролюючими органами. Також на систему обліку та звітності впливають інші фактори економічного, технологічного, кадрового характеру. За таких умов облікова система повинна об'єктивно відображати реальний фінансово-економічний стан діяльності суб'єктів господарювання, в тому числі і фермерських господарств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика функціонування та обліку фермерських господарств є об'єктом дослідження багатьох науковців, серед яких відмічено праці Беляєвої Л.А. та Хемліної Д.Ю. [1], Гаврик О.Ю. [2], Нікітченка С., Федорука Ю., Сліпко-Кривуци Д. [8], Садовської І.Б., Бабіч І.І., Нагірської К.Є. [16]. Попередні дослідження автора [11; 12; 17] характеризують напрями обліку фермерських господарств та порядок формування звітності.

Враховуючи глибину досліджень науковців за різними напрямками теоретичних і практичних аспектів обліку у фермерських господарствах, дослідження питань обрання форми ведення обліку та формування звітності є актуальним. Можна стверджувати, що сучасний стан ведення бізнесу в умовах війни та ризиків надзвичайних ситуацій, різнопланові тлумачення нормативних документів, часті зміни в законодавстві впливають на облікові процеси суб'єктів господарювання і потребують досліджень системного обліку у фермерських господарствах різних форм господарювання. Важливого значення набуває підхід до вибору сучасних форм ведення обліку та його організації, спрощення та удосконалення облікових процесів у

практичній діяльності фермерів, підвищення якості інформації, представленої у звітності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою наукової публікації є дослідження та визначення проблем облікового процесу фермерських господарств різних форм господарювання, а також розкриття напрямів оподаткування і підходів у формуванні звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Законі України «Про фермерське господарства» визначено, що фермерське господарство – це форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність чи користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону [15].

Фермерські господарства становлять невід’ємну складову аграрного сектору економіки, про що свідчать статистичні дані (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка кількості суб'єктів господарювання в сільському господарстві

Джерело: сформовано за [9]

Враховуючи норми Закону України «Про фермерське господарство» та Податкового кодексу України, можна визначити різні типи фермерських господарств за організаційно-правовими формами (рис. 2).

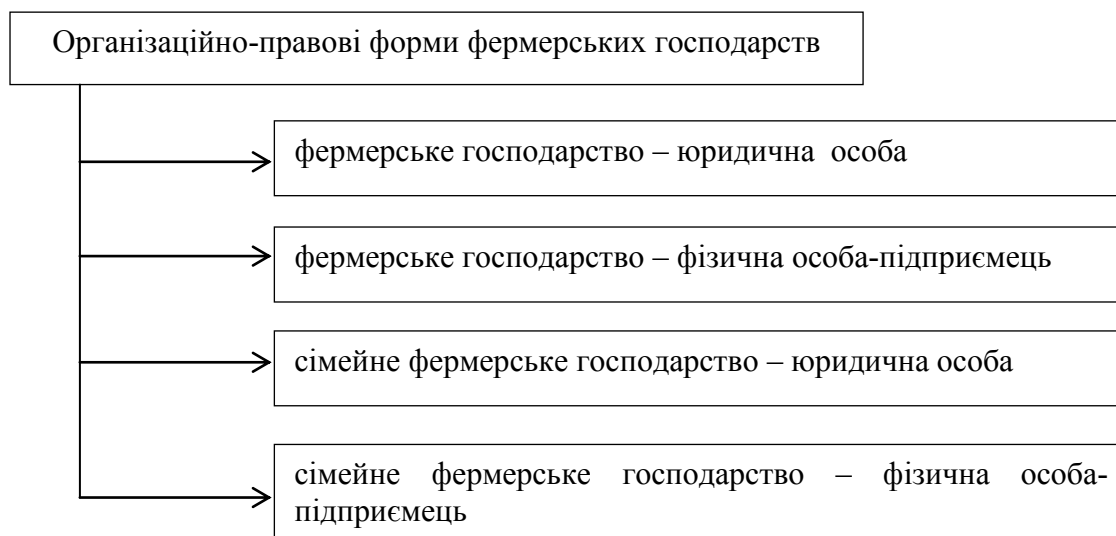

Рис. 2. Типи фермерських господарств за організаційно-правовими формами

Джерело: сформовано за [10; 15]

Так, у широкому розумінні, фермерське господарство розглядають як самостійне підприємницьке утворення, яке засноване на приватній ініціативі та використовує сільськогосподарські ресурси для одержання прибуткових результатів, забезпечення зайнятості членів господарства і підтримки сталого розвитку сільських місцевостей [8, с. 77].

Разом з тим, фермерське господарство виступає як індивідуальне або сімейне володіння, у межах якого власник повністю відповідає за організацію та результати діяльності. Така структура забезпечує високий рівень самостійності, свободи прийняття рішень і оперативності дій, сприяє мотивації до праці та не потребує значних управлінських витрат. Подібна модель є оптимальною для аграрного виробництва, оскільки воно вимагає гнучкості, сумлінної щоденної роботи та особистої залученості. Фермерське господарство є специфічним видом виробничої одиниці в сільському господарстві, властивим для економік ринкового типу [11, с. 10].

Фермерські господарства залежно від кількості працівників та обсягу доходів можуть класифікуватися у чотири групи (табл. 1).

Таблиця 1. Категорії фермерських господарств

Категорія підприємства	Юридичні особи	Фізичні особи-підприємці
Суб'єкт мікропідприємництва	суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро	фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро
Суб'єкт малого підприємництва	суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро	фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро
Суб'єкти великого підприємництва	суб'єкти господарювання незалежно від організаційно-правової форми чи форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро	-
Суб'єкти середнього підприємництва	Інші юридичні особи	Інші фізичні особи-підприємці

Джерело: сформовано за [14]

Незалежно який це суб'єкт господарювання, для результативного управління його діяльністю і забезпечення оперативного прийняття управлінських рішень ключового значення набуває якісне обліково-аналітичне забезпечення, яке формується в системі бухгалтерського обліку. На наше переконання, бухгалтерський облік забезпечує повне та своєчасне інформаційне підґрунтя для прийняття рішень і відображає економічні процеси відповідно до цілей підприємства. Неефективний облік призводить до дезорганізації господарської діяльності та помилок в управлінні.

У відповідності до статті 28 Закону України «Про фермерське господарство», фермерські господарства ведуть облік фінансово-господарських операцій і забезпечують подання звітності, статистичних показників та інших даних державним інституціям згідно з установленими нормативами [15].

Слушно відзначено в наукових дослідженнях, що під час вибору оптимальної моделі організації бухгалтерського обліку у фермерському господарстві доцільно враховувати низку важливих факторів. По-перше, визначальним є правовий статус та організаційно-правова форма господарювання, оскільки від них залежать вимоги до ведення обліку та звітності. По-друге, значну роль відіграють масштаби виробництва і структура сільськогосподарської діяльності, що впливають на обсяги облікової інформації й складність облікових процедур. По-третє, необхідно брати до уваги систему оподаткування, забезпечуючи узгодженість та інтеграцію фінансового і податкового обліку для мінімізації розбіжностей та оптимізації витрат на ведення обліку [2, с. 68].

Фермерські господарства, що діють у статусі юридичних осіб, при веденні обліку мають дотримуватися встановлених державою правил і нормативів. Бухгалтерський облік таких фермерських господарств базується на домінантах Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, а також інших нормативно-правових документів, які визначають методологічні засади, порядок та принципи відображення господарських операцій у системі обліку.

Облікові процедури у фізичних осіб-підприємців (ФОП-ів) формуються з урахуванням обраної моделі оподаткування та групи платника податків, що обумовлює різний рівень вимог до звітності й фіксації господарських операцій.

Враховуючи обумовлене фермерське господарство може обирати як загальну так і спрощену системи оподаткування, з реєстрацією або без

реєстрації платником податку на додану вартість, що в подальшому буде впливати і на систему обліку та підходи до форм звітності.

Загальна система оподаткування передбачає, що фермерське господарство сплачує податок на прибуток підприємств. Базою для його нарахування виступає фінансовий результат, сформований за даними бухгалтерського обліку як різниця між отриманими доходами та понесеними витратами, з урахуванням коригувань на податкові різниці відповідно до вимог Податкового кодексу України. Ставка податку становить 18%, а застосування цього режиму не обмежується жодними спеціальними умовами щодо обсягів діяльності чи чисельності працівників [10].

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності передбачає особливий порядок сплати податків, за якого окремі загальнодержавні податки замінюються сплатою єдиного податку на визначених Податковим кодексом умовах. Застосування цієї системи дає можливість фермерським господарствам вести спрощений облік і подавати скорочену звітність, дотримуючись вимог законодавства щодо обраної групи платника єдиного податку [10].

Узагальнену інформацію щодо оподаткування діяльності фермерів представимо в таблиці 2.

Отже, кожний варіант оподаткування має власні специфічні риси, переваги, обмеження та ризики. Тому під час вибору оптимального податкового режиму фермерському господарству необхідно враховувати характер і масштаби своєї діяльності, прогнозовані доходи та витрати, а також провести попередні економічні розрахунки. Лише зіставивши можливі результати та рівень податкового навантаження при різних системах оподаткування, можна ухвалити обґрунтоване рішення щодо тієї моделі, яка забезпечить найбільшу податкову вигоду та фінансову ефективність.

Таблиця 2. Оподаткування фермерських господарств

Статус фермерського господарства	Загальна система оподаткування	Спрощена система оподаткування	
		Умови	Обмеження
Юридична особа	Податок на прибуток (за ставкою 18%)	ЄП 3 групи сплачується з доходу: зі сплатою ПДВ (ставка – 3% від доходу); без сплати ПДВ (ставка – 5% від доходу)	1. Обсяг доходу не повинен перевищувати 1167 МЗП на 1 січня звітного року.
		ЄП 4 групи (розмір ставки ЄП залежить від категорії земель)	1. Частка сільськогосподарського товаровиробництва дорівнює чи перевищує 75%; 2. Наявні власні чи орендовані сільськогосподарські угіддя чи землі водного фонду.
Фізична особа-підприємець	Податки сплачуються з чистого доходу (прибутку): ПДФО за ставкою 18%; ВЗ – 5%); ЄСВ – 22% (але не менше мінімальної та не більше максимальної бази нарахування)	ЄП 2 група: ЄП – до 20% від МЗП; ВЗ – 10 % від МЗП; ЄСВ – 22% від МЗП (з врахуванням мінімальної та максимальної бази нарахування)	1. Не використовується праця найманих осіб або їх кількість одночасно не перевищує 10 осіб; 2. Обсяг доходу не повинен перевищувати 834 МЗП на 1 січня звітного року.
		ЄП 3 групи сплачується з доходу: зі сплатою ПДВ (ставка – 3% від доходу); без сплати ПДВ (ставка – 5% від доходу; ВЗ – щомісяця 1 % від доходу; ЄСВ – щомісяця 22% від МЗП (з врахуванням мінімальної та максимальної бази нарахування)	1. Обсяг доходу не повинен перевищувати 1167 МЗП на 1 січня звітного року.
		ЄП 4 групи (розмір ставки ЄП залежить від категорії земель); ВЗ – 10% щомісяця від МЗП; ЄСВ щомісяця за себе 22% від МЗП (з врахуванням мінімальної та максимальної бази нарахування)	1. Площа земель у власності або користуванні членів господарства не менше 0,5 гектара, але не більше 20 гектарів сукупно; 2. Не використовується праця найманих осіб; 3. Винятково ведення сільськогосподарського товаровиробництва; 4. Ведення фермерства винятково за місцем податкової адреси; 5. Членами господарства є лише члени сім'ї.
ЄП – єдиний податок; ПДФО – податок з доходів фізичних осіб; ВЗ – військовий збір; ЄСВ – єдиний соціальний внесок; МЗП – мінімальна заробітна плата; ПДВ – податок на додану вартість			

Джерело: узагальнено автором за [10]

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», всі юридичні особи, зареєстровані на території України незалежно від їх організаційно-правового статусу та форми власності зобов'язані організувати ведення бухгалтерського обліку та забезпечувати подання фінансової звітності у порядку, встановленому чинним законодавством [13]. Беручи до уваги вимоги чинного законодавства щодо обов'язкового ведення бухгалтерського обліку, фермерські господарства, як і будь-які інші юридичні особи, мають забезпечувати відповідність своєї облікової системи положенням національних стандартів бухгалтерського обліку та інших законодавчих документів.

При обранні форми ведення бухгалтерського обліку перед фермером постає альтернатива вибору, зумовлена значною кількістю законодавчих документів.

Так, можна вважати, що основним нормативним документом є Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах, затверджені Наказом Міністерства аграрної політики від 02.07.2001 р. №189 (рекомендації №189). За даними рекомендаціями фермерські господарства можуть здійснювати ведення обліку за різними формами:

- простою – передбачена для невеликих господарств, у яких господарську діяльність здійснює виключно власник (голова господарства) разом із членами своєї сім'ї, без залучення найманих працівників;
- спрощеною – для господарств із середньообліковою чисельністю працівників до 10 осіб (без урахування членів сім'ї) та річною виручкою, що не перевищує 500 тис. грн.;
- за спрощеним планом рахунків – для господарств, які відповідають критеріям суб'єктів малого підприємництва: середньооблікова чисельність від 10 до 50 працівників і річний дохід від 500 тис. грн. до 2,5 млн. грн.;
- за загальним планом рахунків – для господарств, що перевищують вище зазначені параметри [3].

Наступний нормативний документ, який можуть використовувати малі фермерські господарства це Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. №422 (рекомендації №142). Даний норматив визначає також дві форми ведення обліку:

- проста – може застосовуватися малими фермерськими господарствами з незначним документооборотом (кількістю господарських операцій), що здійснюють діяльність з виконання нематеріаломістких робіт і послуг;

- спрощена – передбачена для використання малими фермерськими господарствами для ведення обліку за об'єктами [4].

В практиці обліку малих фермерських господарств можна керуватися також Методичними рекомендаціями із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, затвердженими Наказом Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. №720. Дані рекомендації визначають можливість ведення спрощеної форми обліку для ведення регістрів бухгалтерського обліку суб'єктами малого підприємництва - юридичними особами, які мають право ведення спрощеного обліку доходів і витрат та не зареєстровані платниками податку на додану вартість [5].

Варто також відзначити норми Методичних рекомендацій по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку, затверджених Наказом Міністерства фінансів України від 29.12.2000 №356. Ними передбачено можливість ведення фермерським господарством журнальної форми обліку підприємствами і організаціями та іншими юридичними особами (крім бюджетних установ та підприємств, які формують звітність за міжнародними стандартами обліку) [6].

І на завершення розглянемо норми Методичних рекомендацій щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств, затверджених Наказом Міністерства

аграрної політики від 04.06.2009 р. №390. Дані рекомендації розкривають порядок ведення обліку сільськогосподарськими підприємствами за журнально-ордерною формою [7].

Усі охарактеризовані форми ведення обліку фермерським господарством можуть бути автоматизовані. В сучасних умовах цифровізації використання цифрових технологій в обліку забезпечує інтеграцію первинних документів, даних оперативного обліку та фінансової звітності в єдиному інформаційному середовищі. Це сприяє своєчасному формуванню звітних показників, мінімізації помилок та підвищенню прозорості діяльності фермерських господарств.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» ,фермерські господарства, що віднесені до категорії мікропідприємств (за винятком підприємств, які мають суспільну значущість) і не є платниками ПДВ, мають право вести облік шляхом відображення господарських операцій у регістрах без використання методу подвійного запису [13].

Аналіз нормативних документів у сфері форм ведення обліку дає можливість узагальнити законодавчо визначені регістри обліку для узагальнення облікових даних фермерського господарства (табл. 3).

Що стосується ведення обліку фермерами фізичними особами-підприємцями, то основою є норми Податкового кодексу України:

1. Фізичні особи-підприємці, що є платниками єдиного податку другої групи, а також фізичні особи-підприємці третьої групи, які не зареєстровані платниками ПДВ, здійснюють облік у довільній формі, фіксуючи щомісячні показники отриманих доходів;

2. Фізичні особи-підприємці, платники єдиного податку третьої групи, які є платниками податку на додану вартість, ведуть облік доходів і витрат за типовою формою та відповідно до вимог, затверджених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику;

Таблиця 3. Використання реєстрів за різних форми бухгалтерського обліку

Назва методичних рекомендацій	Форми обліку	Регістри обліку
Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах: Наказ Міністерства аграрної політики від 02.07.2001 р. №189	Проста	Основним реєстром є Книга обліку доходів та витрат, без використання подвійного запису.
	Спрощена	Основним реєстром є Журнал реєстрації господарських операцій Господарства та інші Відомості з дотриманням принципу подвійного запису.
	За спрощеним планом рахунків	Пропонується вести облік за формою Журнал-Головна з використанням методу подвійного запису.
	За загальним планом рахунків	Ведення обліку з використанням Журналів-ордерів (відповідно до Наказу №390 від 04.06.2009 р.).
Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. №422	Проста	Використання Журналу обліку господарських операцій та систематизація інформації методом подвійного запису
	Спрощена	Передбачено узагальнення інформації про господарські операції у Відомостях методом подвійного запису.
Методичні рекомендації із застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. №720	Спрощена	Ведення обліку у Регістрах без застосування подвійного запису і формування спрощеної фінансової звітності (за формами 1-мс та 2-мс).
Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. №356	Журнальна	Ведення обліку у Журналах з використанням методу подвійного запису та з додержанням єдиних засад бухгалтерського обліку, а також з урахуванням особливостей діяльності і технології обробки облікових даних.
Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства аграрної політики від 04.06.2009 р. №390	Журнально-ордерна	Використання Журналів-ордерів, які побудовані за кредитовою ознакою, та Відомостей, де відображають дебетові обороти.

Джерело: узагальнено автором за [3-7]

3. Крім того, фізичні особи-підприємці третьої групи зобов'язані розмежовувати облік доходів і витрат від виробництва та збуту власної

сільськогосподарської продукції та облік інших напрямів підприємницької діяльності;

4. Фізичні особи-підприємців, які провадять діяльність виключно в межах фермерського господарства і віднесені до платників єдиного податку 4 групи не зобов'язані вести облік доходів, як інші груп спрощеної системи оподаткування та обліку. Такий висновок слідує тому, що об'єктом оподаткування в даному випадку є площа сільськогосподарських угідь [пку].

Фермери фізичні особи-підприємці можуть вести облік як в паперовому, так і в електронному форматі, з використанням різних програмних продуктів та цифрових технологій.

В частині формування форм фінансової звітності у фермерів також є альтернативність вибору. Фермерське господарство може формувати звичайну фінансову звітність (повний пакет), так і спрощену фінансову звітність, яка включає лише дві основні форми – баланс та звіт про фінансові результати, скорочені за обсягом показників (табл. 4).

Таблиця 4. Комплекти фінансової звітності відповідно до стандартів обліку

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»		НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність»			
Повний		Спрощений			
Назва форми звітності	Шифр форми	Фінансова звітність малого підприємства		Фінансова звітність мікропідприємства	
		Назва форми звітності	Шифр форми	Назва форми звітності	Шифр форми
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Форма №1	Баланс	Форма №1-м	Баланс	Форма №1-мс
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Форма №2	Звіт про фінансові результати	Форма №2-м	Звіт про фінансові результати	Форма №2-мс
Звіт про рух грошових коштів	Форма №3	Не складають		Не складають	
Звіт про власний капітал	Форма №4				
Примітки до фінансової звітності	Форма №56				
Додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами»	Форма №6				

Джерело: сформовано за [12, с. 23]

Фермерське господарство має право самостійно обрати складання повного комплексу фінансової звітності, незалежно від масштабів своєї діяльності чи обраної системи оподаткування. Водночас таке рішення позбавляє фермерське господарство можливості користуватися спрощеннями, встановленими національним положенням стандартом бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність» для суб'єктів малого підприємництва та мікропідприємств.

Елементи фінансової звітності фермерського господарства відображають різні сторони господарських процесів і подій як у поточному звітному періоді, так і за попередній, а також містять відомості щодо застосованої облікової політики та її змін. Таке інформаційне наповнення забезпечує можливість як ретроспективного оцінювання результатів діяльності підприємства, так і прогнозування майбутніх тенденцій для обґрунтованого прийняття управлінських рішень.

Зазвичай фермерські господарства формують спрощену фінансову звітність, адже відповідають критеріям мікро- та малого підприємництва (табл.5)

Таблиця 5. Класифікація підприємств для цілей формування фінансової звітності

№ п/п	Категорія підприємства	Критерії		
		Балансова вартість активів, євро	Чистий дохід від реалізації, євро	Середня кількість працівників, чол
1	Мікро	До 350 000	До 700 000	До 10
2	Мале	До 4 000 000	До 8 000 000	До 50
3	Середнє	До 20 000 000	До 40 000 000	До 250
4	Велике	Більше 20 000 000	Більше 40 000 000	Більше 250

Джерело: сформовано за [17, с. 179]

Фізичні особи підприємці фінансову звітність не формують, оскільки це не передбачено жодним нормативним документом. Цілком логічно, що фізична особа не може скласти баланс (звіт про фінансовий стан), оскільки її приватне майно не відмежоване від активів та зобов'язань фермерського господарства.

Порядок формування податкової звітності залежить від обраної системи оподаткування та статусу фермерського господарства.

Так, фермери юридичні особи на загальній системі оподаткування формують Декларацію з податку на прибуток, яка подається до органів державної податкової служби за основним місцем обліку фермерського господарства. Звітним періодом для фермера може бути як рік, так і квартал (п. 137 ПКУ).

Фермерські господарства – юридичні особи, які є платниками єдиного податку третьої групи формують і подають до контролюючого органу за місцем своєї податкової адреси Податкову декларацію платника єдиного податку третьої групи (юридичні особи). Звітним періодом для формування декларації є календарний квартал.

Фермерські господарства – юридичні особи, які можна віднести до сільськогосподарських товаровиробників і є платниками єдиного податку четвертої групи формують Податкову декларацію платника єдиного податку четвертої групи на поточний рік. Фермер подає дві декларації до контролюючого органу, одну – за місцем знаходження платника податку, другу – за місцем розташування земельної ділянки.

Фермери фізичні особи-підприємці, які обрали загальну систему оподаткування до контролюючого органу подають за податковою адресою платника Податкову декларацію про майновий стан і доходи за звітний податковий рік.

Фермери фізичні особи-підприємці, які виступають платниками єдиного податку другої групи до контролюючого органу за місцем своєї податкової адреси подають Декларацію платника єдиного податку – фізичної особи-підприємця. Такий платник у Розділі III «Показники господарської діяльності для платників єдиного податку другої групи» формує декларацію за звітний рік з відображенням сум авансових внесків та загального обсягу отриманого доходу за рік.

Фермери фізичні особи-підприємці, які є платниками єдиного податку третьої групи щоквартально подають до органів ДПС за місцем своєї податкової адреси Декларацію платника єдиного податку – фізичної особи-підприємця і в Розділі IV «Показники господарської діяльності для платників єдиного податку третьої групи». В даному розділі відображають обсяг доходу за звітний період, що оподатковується за ставками 3% та 5%.

Фермери фізичні особи-підприємці, які є платниками єдиного податку четвертої групи, як і юридичні особи, до контролюючого органу за місцем знаходження платника податку та місцем знаходження земельної ділянки подають Податкові декларації платника єдиного податку четвертої групи на поточний рік.

Фермерські господарства, враховуючи об'єкти оподаткування, формують і інші форми податкових декларацій: Податкову декларацію з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; Податкову декларацію з податку на додану вартість; Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску.

Статистична звітність є обов'язковою для подання до органів статистики усіма фермерськими господарствами незалежно від їх організаційно-правової форми, статусу та системи оподаткування. Проте, варто відзначити, що специфічних форм статистичної звітності для фермерських господарств не передбачено. Юридичні особи та фізичні особи фермери можуть самостійно ознайомитися із переліком тих форм статистичної звітності, які вони мають подавати, враховуючи статус (юридична чи фізична особа) та галузі діяльності (рослинництва, тваринництва тощо) господарства. Для цього необхідно через офіційний сайт Державної служби статистики (<https://ess.ukrstat.gov.ua/>) здійснити пошук форм переліку форм статистичної звітності за кодом ЄДРПОУ господарства.

З огляду на наведені положення можна дійти висновку, що нормативно-правове забезпечення організації бухгалтерського обліку, оподаткування та складання звітності у фермерських господарствах має неоднорідний характер і передбачає різні підходи залежно від категорії підприємства. Тому науковці акцентують увагу на проблемних аспектах в обліковому процесі.

Так, пропонується підхід до уніфікації методики ведення обліку залежно від масштабів господарювання:

- для мікро- та малих фермерських підприємств рекомендовано здійснювати облік із використанням лише облікових реєстрів, без застосування класичної системи рахунків;

- для середніх господарств доцільним є збереження подвійного запису та використання спрощеного плану рахунків у поєднанні з відповідними реєстрами [2, с. 70].

Вартує уваги думка про те, що для фермерських господарств оптимальний вибір форми бухгалтерського обліку повинен ґрунтуватися на принципах простоти, доступності та можливості зіставлення даних, необхідних для управлінських рішень. Варто уникати надмірно складних розрахунків і заплутаного подання інформації, яке може приховувати реальний стан справ та ускладнювати його інтерпретацію. Чітке й лаконічне відображення облікових показників забезпечить їхнє правильне розуміння фермерами, сприятиме формуванню дієвих напрямів розвитку, плануванню рентабельного виробництва, а також підтримці екологічних і соціально орієнтованих ініціатив у сільському господарстві [16, с. 49].

В сучасних умовах ведення бізнесу фермерські господарства можуть стикатися з ризиками надзвичайних ситуацій. Тому, на наше переконання, наслідки подій надзвичайного характеру повинні й також відображатися і фіксуватися у звітних формах фінансової звітності. Це необхідно для об'єктивної оцінки ефективності роботи суб'єкта господарювання незалежно від впливу ризиків надзвичайних подій. З цією метою пропонується у складі

форми фінансової звітності «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» передбачити відповідні статті для узагальнення інформації про результати надзвичайних подій суб'єкта господарювання; у формі №5 «Примітки до річної фінансової звітності» до розділу V «Доходи і витрати» ввести також додаткові статті, які відображали б інформацію про вартість втрачених ресурсів та їх відшкодування; у формі №5 «Примітки до річної фінансової звітності» передбачити розділ XVI «Фінансові результати за наслідками надзвичайних подій». На нашу думку, такий методичний підхід до інформативності показників фінансової звітності забезпечить можливість визначення реальних втрат і їх відшкодування на рівні суб'єктів господарювання та держави в цілому [12, с. 28].

Висновки. Результати проведеного дослідження підтверджують вплив різних факторів на вибір форми ведення бухгалтерського обліку у фермерських господарствах. Поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників зумовлюють особливості організації обліку і визначають методичні підходи до облікового процесу господарських операцій та впливають на якість формування різних форм звітності.

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються нестабільністю економічного середовища, воєнними ризиками та цифровізацією бізнес-процесів, фермерські господарства потребують адаптивної системи обліку, здатної забезпечити достовірність, прозорість і оперативність інформації. Саме бухгалтерський облік має виконувати не лише реєстраційну, а й аналітично-прогностичну функцію, слугуючи базою для прийняття ефективних управлінських рішень.

Подальший розвиток системи обліку, оподаткування та звітності фермерських господарств повинен бути спрямований на узгодження положень нормативних документів, спрощення процедур для малих форм господарювання та розширення можливостей використання цифрових технологій у процесі обробки облікових даних і формування звітності. Це дозволить підвищити якість звітних форм, зміцнити довіру до результатів

роботи фермерських господарств та забезпечити дотримання напрямів сталого розвитку.

Література

1. Беляєва Л.А., Хемліна Д.Ю. Функціонування фермерських господарств в сучасних умовах господарювання в Україні. *Економічний простір*. 2020. № 159. С. 162-165.

2. Гаврик О.Ю. Організаційні підходи до формування облікового процесу фермерських господарств. *Агросвіт*. 2024. № 20. С. 66-71.

3. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах: Наказ Міністерства аграрної політики від 02.07.2001 р. № 189. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0189555-01#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

4. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 25.06.2003 р. № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

5. Методичні рекомендації із застосування регістрів бухгалтерського обліку малими підприємствами: Наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2011 р. № 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

6. Методичні рекомендації по застосуванню регістрів бухгалтерського обліку: Наказ Міністерства фінансів України від 29.12.2000 р. № 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

7. Методичні рекомендації щодо застосування регістрів журнально-ордерної форми обліку для сільськогосподарських підприємств: Наказ Міністерства аграрної політики від 04.06.2009 р. № 390. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN48748> (дата звернення: 25.10.2025).

8. Нікітченко С., Федорук Ю., Сліпко-Кривуца Д. Теоретичні основи функціонування фермерських господарств в Україні. *Економічний аналіз*. 2025. Т. 35, № 2. С. 74-81.

9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2025).

10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

11. Подолянчук О.А., Коваль Н.І., Гудзенко Н.М. Облік в фермерських господарствах: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. 374 с.

12. Подолянчук О.А., Гудзенко Н.М., Коваль Н.І. Фінансова звітність в умовах воєнного стану. *Агросвіт*. 2023. № 13. С. 21-29.

13. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України №996-XIV від 16.07.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

14. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб: Закон України № 4196-IX від 09.01.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

15. Про фермерське господарство: Закон України № 973-IV від 19.06.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 25.10.2025).

16. Садовська І.Б., Бабіч І.І., Нагірська К.Є. Організація обліку і оподаткування у фермерських господарствах в контексті професійного бухгалтерського судження. *Облік і фінанси*. 2019. № 4 (86). С. 45-53.

17. Podolianchuk O. Status, problems and directions of improving the accounting of small business entities in the agrarian sphere. In: *Accounting for the activity of business structures in modern economic conditions and european integration processes*: collective monograph. Košice: Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, 2022. P. 172-217.

References

1. Bieliaieva, L.A. and Khemlina, D.Yu. (2020), "Functioning of farms in modern economic conditions in Ukraine", *Ekonomichnyj prostir*, vol. 159, pp. 162-165.
2. Havryk, O.Yu. (2024), "Organizational approaches to the formation of farms accounting process", *Ahrosvit*, vol. 20, pp. 66-71.
3. Ministry of Agrarian Policy of Ukraine (2001), Order "Methodical recommendations for organization and accounting in farms", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0189555-01#Text> (Accessed 25.10.2025).
4. Ministry of Finance of Ukraine (2003), Order "Methodological recommendations on the use of accounting registers by small enterprises", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0422201-03#Text> (Accessed 25.10.2025).
5. Ministry of Finance of Ukraine (2011), Order "Methodological recommendations on the use of accounting registers by small enterprises", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0720201-11#Text> (Accessed 25.10.2025).
6. Ministry of Finance of Ukraine (2000), Order "Methodological recommendations on the use of accounting registers", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0356201-00#Text> (Accessed 25.10.2025).
7. Ministry of Agrarian Policy of Ukraine (2009), Order "Methodological recommendations on the use of journal-order form of accounting registers for agricultural enterprises", available at: <https://ips.ligazakon.net/document/FIN48748> (Accessed 25.10.2025).
8. Nikitchenko, S. Fedoruk, Yu. and Slipko-Kryvutsa, D. (2025), "Theoretical foundations of the functioning of farms in Ukraine", *Ekonomichnyj analiz*, vol. 35, no. 2, pp. 74-81.
9. State Statistics Service of Ukraine (2025), available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 25.10.2025).

10. Verkhovna Rada of Ukraine (2010), “Tax Code of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (Accessed 25.10.2025).

11. Podolianchuk, O.A. Koval', N.I. and Hudzenko, N.M. (2019), *Oblik v fermers'kykh hospodarstvakh* [Accounting in farms], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

12. Podolianchuk, O.A. Hudzenko, N.M. and Koval', N.I. (2023), “Accounting and financial reporting under martial law”, *Ahrosvit*, vol. 13, pp. 21-29.

13. Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (Accessed 25.10.2025).

14. Verkhovna Rada of Ukraine (2025), The Law of Ukraine "On the peculiarities of regulating the activities of legal entities of certain organizational and legal forms during the transitional period and associations of legal entities", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (Accessed 25.10.2025).

15. Verkhovna Rada of Ukraine, (2003), Law of Ukraine “On Farming”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (Accessed 25.10.2025).

16. Sadovs'ka, I.B. Babich, I.I. and Nahirs'ka, K.Ye. (2019), "Organization of accounting and taxation in farms in the context of professional accounting judgment", *Oblik i finansy*, vol. 4, pp. 45-53.

17. Podolianchuk, O. (2022), “Status, problems and directions of improving the accounting of small business entities in the agrarian sphere”, *Accounting for the activity of business structures in modern economic conditions and european integration processes: collective monograph*, Vysoká škola bezpečnostného manažérstva v Košiciach, Košice, pp. 172-217.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2025 р.